

סמינר מחלקתי לזכרם של חברי סגל המחלקה לכלכלה שהלכו לעולמם

דרורה קרוטקין : ד"ר דרורה קרוטקין, דור תשיעי בארץ , ריכזה ולימדה את הקורסים בסטיסטיקה ואקונומטריקה במחלקה. חיברה ספרי לימוד בנושאים אלה שזכו להצלחה רבה. דרורה שימשה כיועצת סטיסטיטית לגופים מרכזיים ומחקריה עסקו בתחום ההוראה שלה ופורסמו בכתבי עת מקצועיים.

2017-1948

יהודה דון : פרופ' יהודה דון היה ממייסדי המחלקה. נולד ב-1930 בבודפשט . ב-1961 הצטרף לסגל . London School of Economics ועלה ארצה ב-1947. למד במחלקה והיה ממתווי דרכה. לימד קורסים במחשבה ובהיסטוריה כלכלית וכיהן פעמיים כראש המחלקה. תחומי מחקרו: קואופרציה, הקיבוץ וכלכלת המיעוט היהודי.

2017-1930

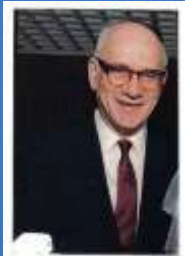
תקוה לקר – דרויש : פרופ' תקווה דרויש-לקר נולדה בבגדאד ועלתה ארצה עם הוריה בגיל 4. למדה במחלקה ובאוניברסיטה העברית. הצטרפה לסגל . תקווה הייתה מיוזמי האירועים החברתיים לסגל והאהובה על 1972 המחלקה בשנת כולם. שימשה בתפקידי ייעוץ וניהול במערכות האוניברסיטה וכיהנה בתפקידים ציבוריים מגוונים. תחום מחקרה היה כלכלת המיעוטים וספרה על יהודי עיראק הינו חלוצי בגישתו. תקווה נפטרה בעודה חברת סגל פעילה.

2002-1945

יהי זכרם ברוך

סמינר מחלקתי לזכרם של חברי סגל המחלקה לכלכלה שהלכו לעולמם

אליהו קנובסקי: פרופי אליהו קנובסקי מראשוני הסגל הבכיר במחלקה שתרם רבות לדמותה. הוא ייסד את השיעור בתלמוד, המתמיד בפעילות עד היום. היה חוקר בכיר במכון בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים ומומחה בנושא אופ"ק, עולם הנפט והמזרח התיכון. פרסומיו עוררו עניין רב בקרב גופים בינלאומיים ואקדמאיים.

2010-1922

משה ברבי: ד"ר משה (זיזי) ברבי נולד בטוניסיה. למד סטטיסטיקה וכלכלה באוניברסיטת פריז. הצטרף למחלקה בתחילת שנות השבעים ולימד בעיקר סטטיסטיקה וחקר ביצועים. רוב מחקריו ופרסומיו היו בתחום אי השוויון. כיהן כמנהל השלוחות של ב"א וכיועץ סטטיסטי למוסדות ציבוריים שתחזיתיו צוטטו בהרחבה בתקשורת

2009-1942

צבי
טלמון

צבי טלמון: פרופ' רו"ח צבי טלמון היה מייסד תחום החשבונאות במחלקה. כיהן כנשיא לשכת רואי חשבון בישראל והיה ממניחי היסוד לכללי הדווח החשבונאי ומקובעי תקני הביקורת החשבונאית. לימד את הקורסים המרכזיים בחשבונאות וקידם את ההכרה של לשכת רואי החשבון בלימודי המוסדות האקדמיים.

2008-1937

י זכרם ברוך

האוקימתא, הרבנים ואומן בסוגיית מי שהיה
נשוי שלוש נשים-יעקב הזנברג

תקציר: במשנה אנו מוצאים דרך חלוקה בין שלש תובעות מן העיזבון. החלוקה היא לפי סכום התביעה של כל אחת וסכום העיזבון (כשבכל מקרה סכום העיזבון קטן מסך התביעות).

במאמר ב JET בשנת 1985 חשפו פרופ' אומן ומשלה את "נוסחת החלוקה" הסמויה שבמשנה. במאמריו המאוחרים הגדיר פרופ' אומן את הנוסחה כ"תואמת שניים או חזין" (תש"א).

לאחר הכרתו של פרופ' אומן כחתן פרס נובל בכלכלה לשנת 1985 זכו המאמרים שבאו בעקבות מאמרו הראשון לביקורת נוקבת של הרבנים שהחמורה בהן הייתה שההסבר והגישה המוצעת ע"י אומן הן בניגוד לגמרא.

בשנת 2010 הגיב אומן במאמר השולל בין היתר את הביקורת הזאת ומסביר כיצד יש ללמוד את הסוגיה בדרך התואמת את גישתו. מאמרי הרבנים לאחר פרסום התגובה לא התייחסו ברצינות מספקת לדרך הלימוד שהציע אומן.

מטרתנו בהרצאה היא כפולה: א. לבחון האם אמנם ניתן לקבל את דרך הלימוד שמציע אומן לבל תסתור את דברי הגמרא. וב. להציע גישה חדשה שהשראתה באה מן הגישה להנחות הנעשות לקראת הצגת תיאוריה בכלכלה. לפי הגישה המוצעת אין כלל ניגוד בין הגמרא ובין פירושו של אומן. יחד עם זאת הגישה סוטה מן הגישה המסורתית של למוד סוגיות דומות.

מבוא: מאמרי פרופ' אומן, המבקרים, ומאמרים קשורים (1)

1. 1985 אומן ומשטר Game Theoretic Analysis of Bankruptcy Problem from the Talmud , JET
2. 1999 אומן בעניין מי שהיה נשוי שלש נשים , מוריה
3. 2002 אומן Game Theory in the Talmud (Translation of (2)), in Rosenberg (ed): R.B.S on JLEc, BI
4. 2005 רוזנברג: פרופסור ישראל אומן והחידה בת אלפיים שנה. רואה חשבון .

השאלה הפכה לחידה שפרשני התלמוד לאורך הדורות...ניסו להתמודד איתה ללא הצלחה מרובה...
עד אשר בא פרופ' אומן ובמאמר משותף ....פיצחו את החידה. מטרת הרשימה להסביר לקורא את שיטת החלוקה בדרך קצרה
וקלה להבנה..

5. 2006 סגל: בירור אופן חלוקת בעלי חובות ובדין שלושה או חזין בטלית. "בית אהרון וישראל"

וראיתי באיזה קובץ נדפס שם מאמר מאיזה פרופ' המתחכם להעלות רעיון לפרש המשנה כפשוטה, דלא כהבנת חכמי התלמוד
והראשונים... והוא על פי מה שמצא היגיון לצורת חלוקה זו, על פ"תיאוריה מתימטית מודרנית של תורת המשחקים... והנה,
באמת לזר ייחשב להתייחס לניסיון התחכמות לנטות מדרכי הגמרא בפירוש מתני' ולצעוד בדרכים שלא שערום רבותינו...
מוזר לנסות למצוא איזה היגיון לצורת חלוקה כזו, המבוססת על תיאוריה מתימטית מודרנית, שכאילו נודעה רק לחכמי המשנה
ונעלמה מחכמי התלמוד, ועל סמך זה לסטות מהבנת התלמוד בפירושה דמתניתין.

6. 2007 פערלמאן: בעניין כתובתה של זו מאה ושל זו מאתיים... . "בית אהרון וישראל"

מחא ליה אמוחא... לדברי הבא במשח'ו [רמז לתורת המשחקים של אומן]... שהאלקים עשה את האדם בסברא ישרה, והמה
ביקשו חשבונות רבים...במאטעמאטיקא(!) ומשחקים אשר הם חושבנא בעלמא בלא עיון וסברא
...על שהעזו לפרש המשנה כנגד דברי הגמרא והראשונים והפוסקים, היפך דרכה של תורה האמיתית, שלא שערוה אבותינו
ורבותינו הקדושים אשר דבריהם בצמא אנו שותים, ולא עלתה על לבם.

מבוא: מאמרי פרופ' אומן, המבקרים, ומאמרים קשורים (2)

7. 2010 אומן : תגובה בעניין מי שהיה נשוי שלש נשים ומאמר נוסף בעניין מי שהיה נשוי, המעיין .

לבי מלא שמחה והודיה לקב"ה על שנתן בלב רבנים חשובים אלה להתייחס למאמר הנ"ל, ולהביא את תוכנו לידיעת ציבור נכבד ורחב של לומדי תורה. גם את דברי הביקורת והתוכחה שהשמיעו הנני מקבל באהבה ואף בשמחה. מפני שמתוך הביקורת מתבררים ומתבהרים הדברים.

הרב פערלמאן כותב (אות ח במאמרו) שהעזנו לפרש את המשנה כנגד דברי הגמרא והראשונים והפוסקים. וזה אינו: כפי שמוסבר לעיל (אות ד-3) אין אנו מפרשים את המשנה כנגד דברי הגמרא. אלא מציעים פירוש נוסף לגמרא.

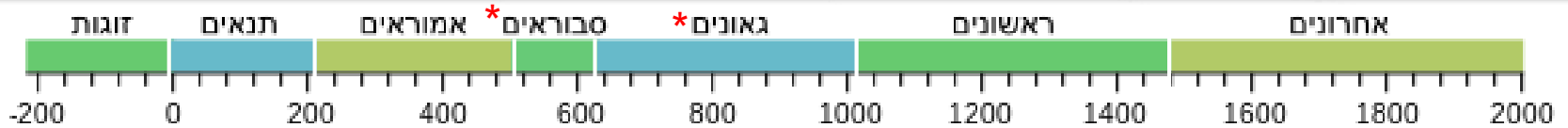
8. 2011 פלאם : על שלש נשים, שני אוחזין...אור ישראל

על מאמר רוזנברג (4) : תחת הכותרת "כבוד התורה" : מחבר הכתבה פרופ' יעקב רוזנברג ...וכבר בכותרת אנו מתוודעים על החידה בת אלפיים שנה. ...סוף דבר הכל נשמע מאמרו של פרופ' אומן התפרסם והתבלט כפיצוח של חידה בלתי פתורה... שגם האמוראים בגמרא כשלו בכך..אין לנו אלא לייחל ולאחל שהמעוות יתוקן במהרה.

9. 2018 אומן שיטת רב האי גאון בשלש נשים ושלושה שותפים. , המעיין

דבר הביקורת העיקרי של הרבנים היא: הסברו וגישתו של פרופ' אומן הן כנגד הגמרא.

פרק 1: תנאים, אמוראים והאוקימתא

התלמוד הוא האוסף הקדום של הלכות ואמרות של חכמי ישראל המהווה את הבסיס שעל תילו נבנה ארון הספרים היהודי.

התלמוד מורכב ממשנה ומגמרא. המשנה היא אוסף ההלכות שנאמרו על ידי חכמי המשנה

(התנאים) בבתי המדרשות בשנים 100 לפנה"ס ועד לשנת 200 לספירה. לשונה של המשנה עברית והיא נערכה על ידי רבי יהודה הנשיא (רבי). חלק מן המשניות לא הוכנסו לנוסח הסופי של המשנה ומשנה כזו מכונה "ברייתא".

משנערכה המשנה התפתחה **הגמרא** שהיא אוסף הדיונים, האמרות וההלכות של חכמי התלמוד **(האמוראים)** סביב הדברים המושמעים במשנה. התלמוד נחתם בסביבות שנת 500 לספירה**.

לשונה של הגמרא היא בדרך כלל ארמית. חלק גדול מחשובי האמוראים הם ראשי ישיבות בבל סורא ופומפדיתא שהתקיימו 800 שנה החל משנת 220.

האוקימתא (העמדה). - העמדת המשנה ע"י האמוראים כרלבנטית למקרה פרטי בלבד, המצוין ב"אוקימתא". וזאת, למרות שמקריאת המשנה כלשונה היא מתייחסת למקרה כללי (עיקר הדין). ה"אוקימתא" היא אחת מן התשובות הנפוצות בגמרא: (א) לסתירה המתגלה בין המשנה למקור תנאי אחר או (ב) בין המשנה להלכה ידועה הנמסרת ע"י אמוראים ללא מקור תנאי.

האוקימתא בסוגיה שנעסוק בה שייכת לקבוצה ב' ולפיכך נתייחס רק לאוקימתות מקבוצה זו.

* התייחסות לתקופות הסבוראים והגאונים – בהמשך

** ליתר דיוק: שני תלמודים התפתחו במקביל. התלמוד הבבלי ע"י חכמי בבל והתלמוד הירושלמי ע"י חכמי ארץ ישראל. שני התלמודים משובצים בדברי אמוראי בבל ואמוראי א"י כאחד. התלמוד הירושלמי נחתם כ 100 שנה לפני התלמוד הבבלי. הסוגיה שאנו עוסקים בה היא מן התלמוד הבבלי. כך גם ההפניות הן למסכתות שבתלמוד זה.

פרק 1 תנאים, אמוראים והאוקימתא: דוגמא לאוקימתא והגישה המסורתית/רבנית

מבוא: הוצאת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים נחשבת למלאכה האסורה בשבת וחייב אם העברתו נעשה ע"י עקירתו ממשטח שיש בו לפחות 4 טפחים רבועים ברשות אחת (רשות הרבים) והנחתו על משטח דומה ברשות האחרת (רשות היחיד).

המשנה (שבת, ב,ב): "העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב.."

הגמ': (שם, ד,א) "ואמאי (ומדוע) חייב והא בעינן (והרי צריך) (הנחה ע"ג) ארבעה על ארבעה וליכא (ואין) *"

הגמרא מנסה תחילה לתרץ שהמשנה היא לדעת תנאים הסבורים שאין צורך ב 4 טפחים כדי לחייב. אמר רבה: הא מני-רבי עקיבא, דאמר לא בעינן מקום ארבעה על ארבעה. (נדחה לא הוכח שזו דעת ר"ע). אלא אמר רב יוסף: הא מני - רבי היא. (נדחה לא הוכח שזו דעת רבי) אלא אמר רבי זירא: הא מני - "אחרים" היא. דתניא: אחרים אומרים (נדחה לא הוכח שזו דעת "אחרים")

עכשיו באות אוקימתות . אוקימתא ראשונה

אמר רבי אבא: מתניתין כגון שקבל בטרסקל (קבל מל), והניח על גבי טרסקל **שבידו**** (של בעה"ב) דאיכא נמי הנחה.

הגישה המסורתית-רבנית: ירדו האמוראים לדעתם של התנאים במשנה כך שיש להתייחס לאוקימתא כגרסה נכונה של המשנה (ובמשנתנו צריך לקרוא: ונתן לתוך **טרסקל שבידו**).

התייחסות כזאת לאוקימתא מקורה בכלל הברזל בכל הש"ס: לעולם אין אמוראים חולקים על תנאים שבמשנה לא במישרין ולא בעקיפין לא בדרך גלויה ולא בדרך סמויה

* הסתירה שנמצאה אינה בין מקור תנאי למשנה אלא בין דין אמוראי מקובל לדין המשנה. וזו גם דעת הרמב"ן ובלשונו: "והא בעי עקירה והנחה מעל גבי מקום ד". פירוש: גמרא גמירי לה הכי, ומקראי לית לן ואפילו ממתניתין וברייתא לית לן בהדיא". והיא "קים להו לרבנן". חידושי הרמב"ן שבת ד ע"א: (תרגום: הגמרא לומדת לה כך (שנדרש משטח של 4 טפחים) ואינו נלמד מן התורה ואפילו לא ממשנה או מברייתא אלא שכך מקובל להם לחכמים)

פרק 1 תנאים, אמוראים והאוקימתא: דוגמא לאוקימתא והגישה המסורתית/רבנית

המשך

אוקימתא ראשונה: אמר רבי אבא: מתניתין כגון שקבל בטרסקל (קבל מסל), והניח על גבי טרסקל שבידו** (של בעה"ב) דאיכא נמי הנחה.

מהדיון בסוגיה ברור שלגמרא עצמה אין קושי באוקימתא של טרסקל. אבל לרבי אבהו יש קושי כזה. והוא מציע אוקימתא אחרת ודחוקה עוד יותר. הנה המשך הגמרא:

רבי אבהו: קשיא ליה לרבי אבהו: מי קתני טרסקל שבידו? והא ידו קתני!
אלא אמר רבי אבהו: כגון ששלשל ידו למטה משלשה* וקבלה.

הגמרא: והא עומד קתני!

רבי אבהו (?): בשוקה. ואיבעית אימא: בגומא. ואיבעית אימא: בנס

שלוש מסקנות כלליות מסוגיית "העני וארבעת הטפחים":

א. הסתירה: בסתירה בין מאמר אמוראי לבין המשנה תנסה הגמרא לחפש מקור תנאי למאמר האמוראי, ולהעמיד את הסתירה כמחלוקת תנא על התנא שמשנה.

ב. הגישה המסורתית-רבנית: משהוצעה אוקימתא, ירדו בכך האמוראים לדעתם של התנאים שבמשנה. זה נכון לכל אוקימתא שהיא, לדעתו של מציע האוקימתא, כמובן.

ג. מסקנה א' מקורה בכלל המקובל בכל הש"ס: אין אמוראים חולקים על תנאים שבמשנה באופן מפורש ומסקנה ב' מקורה באמונה שאין אמוראים חולקים על תנאים שבמשנה גם לא באופן עקיף וסמוי.

אוקימתא דוגמה II – פירות מפוזרים

* חפץ המונח בגובה פחות משלושה טפחים מן הקרקע נחשב כמונח על הקרקע

פרק 2: הסוגיה ב"כתובות" – חלוקת עיזבון – הגישה המסורתית

מי שהיה נשוי פרק עשירי כתובות צג

תובע 3 (300)	תובע 2 (200)	תובע 1 (100)	העיזבון	
33.33	33.33	33.33	100	1
75	75	50	200	2
150	100	50	300	3

מחזיק בה מבי דייש אמצרי אימא דאמרי
אפי באחוריות נמו דאמר ליה אחוי מירפך
ואשלם לך: **מתני'** ימי שהיה נשוי שלש
נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים
ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקין
בשזה היו שם מאתים של מנה נטולת חמישים
של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה
של זה היו שם שלש מאות של מנה נטולת
חמישים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות
ששה של זה ובן ג' שהמנוול לבית פתחו או
הותרו כך הן חולקין: **גמ'** של מנה נטולת
חמישים תתנו ותקרא ותילתא הוא דאית לה
אמר שמואל **בכותבה** בעלת מאתים לבעלת
מנה דין ודברים אין לי עמך **במנה** אי הכי
אימא סיפא של מאתים ושל שלש מאות
שלש שלש של זה וזה תימא לה הא סלקת
נפישך מינה משום דאמרה לה מדין ודברים
הוא דסליקי נפשי: **הוי** שם שלש מאות
וכו': של מאתים מנה שבעים וחמשה הוא
דאית לה **אמר** שמואל **בכותבה** בעלת שלש

החלוקה במתניתין
הגדרת משנה זו: "מתני'

תובע 3 (300)	תובע 2 (200)	תובע 1 (100)	העיזבון	
33.3	33.3	33.3	100	1
		33.3	200	2
			300	3

מסקנת הגמרא עד כה (מסקנת ביניים):
 1. החלוקה במתני' אינה החלוקה של המשנה במקרה הכללי (עיקר הדין)
 2. לדעת רוב המפרשים עיקר הדין שבמשנה היא שיטת ה"שיעבודים"
 3. אך ורק במצבי האוקימתות הספציפיים החלוקה היא זו שבמתני'

עזבון	ת 100	ת 200	ת 300
100	33.33	33.33	33.33
200	33.33	83.33	83.33
300	33.33	83.33	183.33

עזבון	ת 100	ת 200	ת 300
100	33.33	33.33	33.33
200	50	75	75
300	50	100	150

קישור: [שליים בחישוב שיטת השעבודים](#)

פרק 2 חלוקה התואמת שניים אוחזין [תש"א] – פרופ' אומן: הנוסחה

גילוי הנוסחה שמאחורי חלוקת עיזבון בין 3 תובעים
הדומה לחלוקה במתני' מבלי להתייחס למשנה.

פרופ' אומן ופרופ' משלר במאמרם שהוזכר לעיל גילו שהחלוקה המוצגת בלוח 1 היא חלוקה תואמת שניים אוחזין.

ומהי חלוקת שניים אוחזין ?

חלוקת שניים אוחזין היא שיטת החלוקה המוצגת במשנה הראשונה במסכת ב"מ ופותחת במילים "שניים אוחזין בטלית" :

פחות מחליה. בגמרא (דף ה:) מס' אמאי תקון כי הוי לישנא בחד שבועה: וזה אומר תליה שלי. מודה סוף שבועה של הנידון ואין דנין ללא על תליה הלכך זה האומר כולה שלי יבטע כו' כחשפט הראשון מה שהן דנין עליו נשבעין שניהם שאין לכל אחד כו' פחות מחליה ונטל כל אחד תליה: היו שנים רוכבין כו'. לאשמועינן אתא (ה) דרכיב ומנכיג שניהם שזין לקנות בסמה מן הספקר: כומן שהן מודין. בגמרא (דף ה.) מפרש (דבבאי) לשמעין דהמנביה מליה

אוחזין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי ויחלוקו זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי וזה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע

תובע	תובע	תובע	העיזבון S	לוח 1
3 (300)	2 (200)	1 (100)	100	1
75	75	50	200	2
150	100	50	300	3

$$C_1 = \min(D_1, S) \leq C_2 = \min(D_2, S) \leq S$$

$$C_1 + C_2 \geq S$$

$$R_2 = S - C_1 + \frac{C_1}{2} = S - \frac{C_1}{2}$$

$$R_1 = \frac{C_1}{2}$$

$$S_{1,2} = 125; C_1 = 100$$

$$R_1 = \frac{C_1}{2} = 50;$$

$$R_2 = S_{1,2} - \frac{C_1}{2} = 125 - 50 = 75$$

לשורה 2
S=200

הזוג: 1 | 2

$$S_{1,2} = 125; C_1 = 100 \Rightarrow 25$$

$$R_1 = \frac{100}{2} = 50$$

$$R_2 = 50 \quad 25 = 75$$

חלוקה תש"א היא חלוקה בין תובעים שלאחר ביצועה היא תואמת חלוקת שניים אוחזין בין כל זוג לגבי הסכום כולו שקיבל הזוג הזה

פרק 2 חלוקה התואמת שניים אוחדין [תש"א] – לוח לכל סכום עזבון

75	25.00	25.00	25.00
100	33.33	33.33	33.33
125	41.67	41.67	41.67
150	50.00	50.00	50.00
175	50.00	62.50	62.50
200	50.00	75.00	75.00
225	50.00	87.50	87.50
250	50.00	100.00	100.00
275	50.00	100.00	125.00
300	50.00	100.00	150.00
280	50.00	100.00	130.00

נוסחה ל תש"א בשלושה תובעים

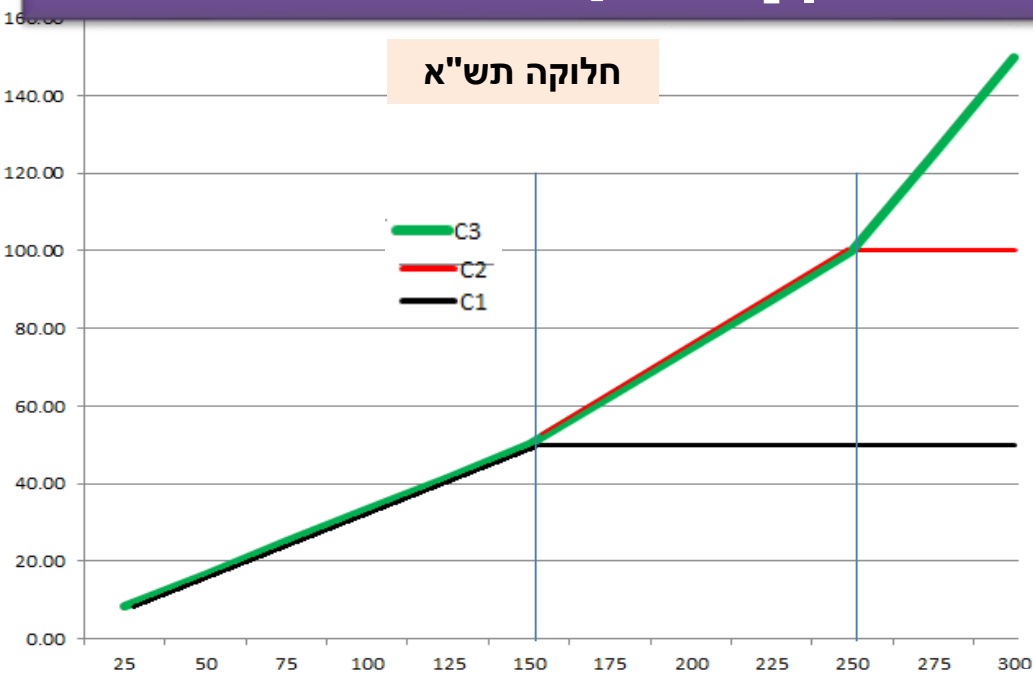
בחלוקה לשלושה תובעים ומעלה סה"כ הסכום שיחולק לכל זוג אינו ידוע מראש ולכן יש לנסח נוסחה המקיימת חלוקה תש"א התלויה בסכום העיזבון, במספר התובעים ובתביעה של כל אחד מהם.
ניסחנו נוסחה כזאת ל 3 תובעים ולכל סכום עזבון רלבנטי* ותרגמנו אותה לגיליון אקסל (שחלקו בלוח שמשמאל)

פרופ' אומן ופרופ' משלר [מאמר (1)] הוכיחו תוצאה נפלאה: " לכל סכום עיזבון ולכל מספר תובעים קיים פתרון תש"א ופתרון זה הוא פתרון יחיד.

[במאמרים (2) ו (3) קיימת הוכחה אינטואיטיבית המכונה הוכחת הכלים השלובים]

* תודתי לפרופ' אליקים כץ מטורונטו שסייע לי בניסוח משוואות הנוסחה.

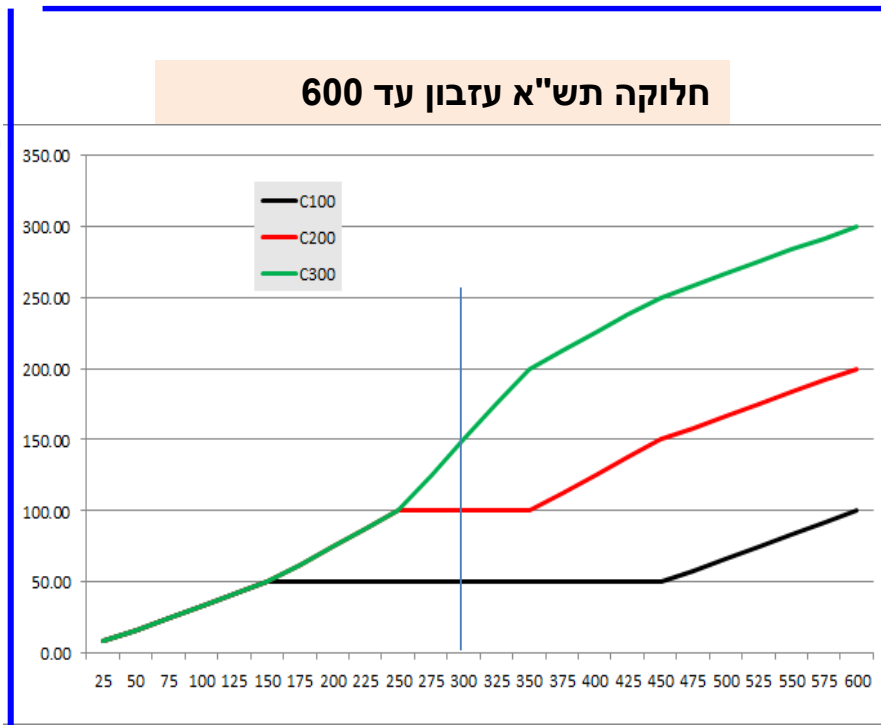
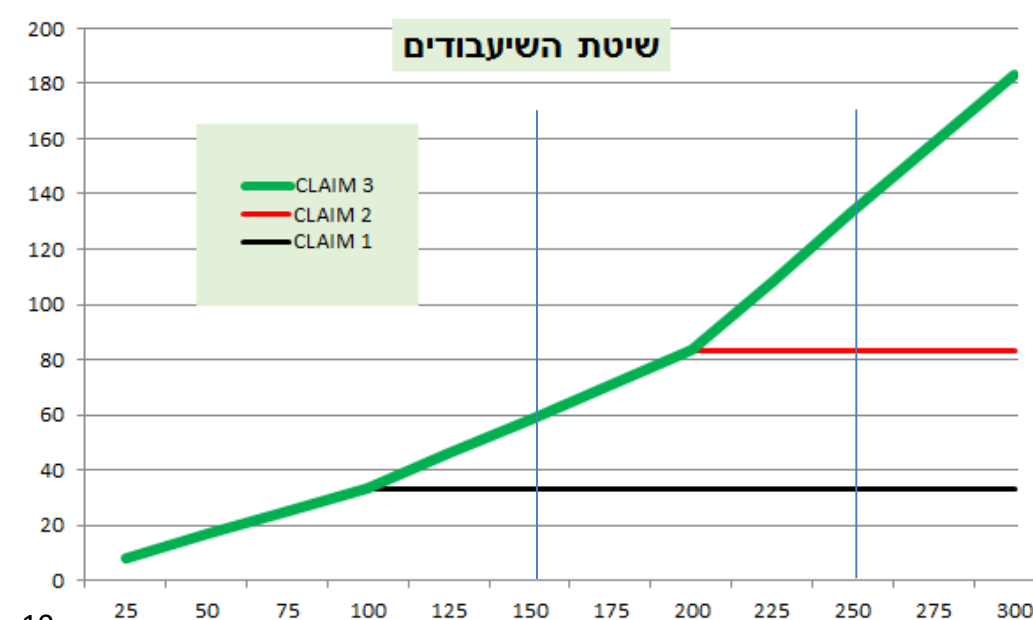
פרק 2 חלוקה התואמת שניים אוחזין [תש"א] – ציור והשוואה

לסיום הפרק, המוקדש לחלוקה תש"א, מציג הציור העליון את הסכום המחולק לשלושת התובעים לפי סכום העיזבון.

הציור התחתון מציג את החלוקה לפי גישה ה"שיעבודים".

ניתן לראות את השווה והשונה בשתי שיטות החלוקה לגבי תקבולי התובעים (100 200 ו 300)

פרק 3 חלוקה תש"א ומתניתין : מסקנת הביניים.

עזבון	ת 100	ת 200	ת 300
100	33.33	33.33	33.33
200	33.33	83.33	83.33
300	33.33	83.33	183.33

עזבון	ת 100	ת 200	ת 300
100	33.33	33.33	33.33
200	50	75	75
300	50	100	150

נחזור לסוגייה בגמרא. הוכחנו שמסקנת הביניים של הגמרא היא:
1. החלוקה המפורשת במתניתין אינה החלוקה של המשנה במקרה הכללי (עיקר הדין)

2. לדעת רוב המפרשים עיקר הדין שבמשנה היא שיטת ה"שיעבודים"

3. אך ורק במצבי האוקימתות הספציפיים החלוקה היא זו שבמתניתין

מעתה כל מי שנוקט בגישה המסורתית והוא מפרש ומסביר את מתניתין כרלבנטית לעיקר הדין, וביניהם פרופ' אומן, עומד בפני האפשרות האחת כדי להוכיח שאין פרושו והסבריו כנגד הגמרא:

להמשיך ולהעמיק בגמרא ולמצוא מקור תנאי שגם הוא סבור שמתניתין היא לעיקר הדין (גם אם אותו מקור סבור שאין הלכה כמתניתין).

אם כך יהיה זה לגיטימי ולא "כנגד הגמרא" להסביר את המשנה והגיונה כמתייחסת לעיקר הדין על פי אותו תנא.

ואכן זה הצעד הבא שעושה פרופ' אומן. בהמשך הגמרא ולאחר שנסתיים הדיון באוקימתות מביאה הגמרא ברייתא המצטטת את דברי רבי הוא ר' יהודה הנשיא עורך המשנה.
רבי, סובר פרופ' אומן, הוא התנא המתייחס למתניתין כמכוונת לעיקר הדין אף כי הוא חולק הלכתית על החלוקה שבמתניתין. נבחן את המהלך הזה.

פרק 3 חלוקה תש"א ומשנת ר' נתן : ר' יהודה הנשיא בתמונה

פרופסור אומן טוען:

1. הקביעה בברייתא "זו משנת ר' נתן*" כוונתה למתניתין והיא מייצגת את המקרה הכללי (ללא האוקימתות), לדעת ר' נתן. וכך גם הבינה הגמרא את ההפנייה "זו"***
2. דברי רבי "חולקות בשווה" כוונתם חלוקה לפי גישת השעבודים*** וההלכה נקבעה כרבי.

הקושי בטיעונו של פרופ' אומן:

ל (1) אם כך מדוע לא השיבה הגמ' על הקושיות שעל המשנה: "הא (מתניתין) מני?- ר' נתן, דתניא זו משנת ר' נתן...והלכתא כרבי (חלוקת השיעבודים) שהרי זו דרכה של הגמ' (ראה שקפים 8-9).

ל (2) קשה מאוד לקבל שדברי רבי ש"חולקין בשווה"

הינה שיטת השעבודים***. *חולקין בשווה*

והראינו ב"הסבר נוסף" שאם כך נוצרת סתירה

של שמואל על שמואל. *הסבר נוסף לסתירה*

ואשלם לך: **מתני'** ימי שהיה נשוי שלש נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקין בשווה היו שם מאתים של מנה נוטלת חמשים של מאתים ושל שלש מאות שלשה של זהב וזהב היו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב וכן ג' שהטילו לכיס פירתו או הותירו כך הן חולקין: **גמ'** של מנה נוטלת חמשים תלתין ותלתא ותילתא הוא דאית לה אמר שמואל בכוחבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים איז לי עמך במנה אי הכי איז תיפא ש...

בשרתי זמנא ומאתים ועשרים וחמשה בחד זמנא תניא זו משנת רבי נתן ירבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשווה: וכן שלשה שהטילו: אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר

תניא זו משנת רבי נתן ירבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשווה:

** פרופ' אומן מביא גם אסמכתאות מן הראשונים שסברו כך. אולם בשיעור זה איננו מתייחסים לאסמכתאות אלה.

* תנא בבלי בדור הרביעי לתנאים (180) בן לראש הגולה בבבל. עלה בצעירותו לא"י צעד שנשיא הסנהדרין לאחר מרד בר-כוכבא רבן שמעון בן גמליאל (אביו של רבי) העריך. כיהן כאב בית דין בסנהדרין שנשיאה רשב"ג ומושבה באושא שבגליל. לו מיוחסת המסכת אבות דל' נתן חזקיהו ומוחה ש"יורד לעומק הדין"

פרק 4 : גישה אחרת ללימוד הסוגייה - פתיחה

ללא מוצא ?

ממסקנת הגמרא עד כאן למדנו

- א. שמתניתין אינה מתייחסת לעיקר דין החלוקה בשלש נשים אלא לדין החלוקה באוקימתות שוליות ונדירות.
- ב. שעיקר הדין שונה לחלוטין ומקורו עלום אבל על פי שאלות הגמרא מסיקים הראשונים שהוא שיטת השעבודים.

בכך:

1. נחסמה הדרך בפני כל הסבר של מתניתין המתייחס אליה כמוכונת לעיקר הדין, כולל הסברו הנפלא של פרופ' אומן.
2. נעלם מהבנתנו כיצד מתניתין טורחת לפרט את הדין במקרים שוליים ואינה מספרת לא היא ולא משנה אחרת את עיקר הדין.
3. הברייתא ודברי רבי בה מוסיפים מבוכה על מבוכה. מחד, קשה מאוד לקבל דעת הרבנים ש "זו משנת ר' נתן" אינה מתניתין המוצגת בראש העמוד אלא משנה היפותטית שאינה קיימת בש"ס (שתוכנה היא "שיטת השעבודים"). מאידך הוכחנו לעיל שטיעוניו של פרופ' אומן המבקשים להוכיח ש "זו משנת ר' נתן" היא מתניתין ולעיקר הדין אינה הולמת את הגישה המסורתית למהלך סוגיה תלמודית.

מתני' ימי שדה נשוי שלש

נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים
 ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקין
 בשוה היו שם מאתים של מנה נוטלת חמישים
 של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה
 של זהב היו שם שלש מאות של מנה נוטלת
 חמישים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות
 ששה של זהב וכן ג' שהמילו לכים פיתחו או
 הותירו כך הן חולקין: גמ' של מנה נוטלת
 חמישים תלתין ותלתא ותלתא הוא דאית לה
 אמר שמואל בכותבת בעלת מאתים לבעלת
 מנה דין ודברים אין לי עמך במנה אי הכי
 אימא סיפא של מאתים ושל שלש מאות
 שלש שלש של זהב תימא לה הא סלקת
 נפשך מנה משום דאמרה לה מדין ודברים
 הוא דסליקי נפשאי: היו שם שלש מאות
 וכו': של מאתים מנה שבעים וחמשה הוא
 דאית לה אמר שמואל בכותבת בעלת שלש
 מאות לבעלת מאתים ולבעלת מנה דין
 ודברים אין לי עמכם במנה רב יעקב מנהר
 פקוד משמיה דרבינא אמר רישא בשתי
 תפיסות וסיפא בשתי תפיסות רישא בשתי
 תפיסות הנפלו שבעין וחמשה בחד זימנא
 ומאה ועשרים וחמשה בחד זימנא סיפא
 בשתי תפיסות הנפלו שבעים וחמשה בחד
 זימנא ומאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא
 תניא זו משנת רבי נתן רבי אומר אין אני
 רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות
 בשוה: |

על אף האמור ניתן בוודאי לפרוץ המחסום בפלפולים נוספים. הצעתנו : ללכת בדרך אחרת

האוקימתא, הרבנים ואומן בסוגיית מי שהיה

* בנספח 3א הראינו: הרי"ף, הרמב"ם ורש"י ("בשוה" שיש להחליט על שוה ממש) והתוספות "בשוה" לפי יחסי הכתובות.

פרק 4 : גישה אחרת ללימוד הסוגייה- ההנחות

לצורך הבנתם של סוגיות מורכבות אנו מציעים לנסח את הכלל הבא בהקשר ליחסים ההלכתיים בין האמוראים והתנאים:

אמוראים אינם חולקים על תנאים שבמשנה (או בברייתא) באופן מפורש. אולם נניח שהם כן חולקים עליהם, לעיתים, באופן עקיף וסמוי.

המשפט הראשון הוא בבחינת חוק השולט בכל הגמרא כולה. המשפט השני הוא בבחינת הנחת As-If.

לאמור, כמו בתיאוריות רבות בכלכלה, שאינן נבחנות בריאליות של הנחותיהן אלא בכושר ניבוי להסבר התנהגויות, אף הנחה הזו שלנו נבחנת רק בכושרה להסביר את מהלך הסוגיה. היא מכונה הנחת **As-If** שכן מבלי שאנו יודעים אם היא נכונה או לא* אנו מניחים "כאילו" היא נכונה.

אבי הגישה המתוארת הוא פרופ' מילטון פרידמן במאמרו "The Methodology of Positive Economics." שבספרו: *Essays in Positive Economics* (1953) . תמצית גישתו :

Friedman rejects testing a theory by the realism of its assumptions. What matters is it's predictive power, not it's conformity to reality...

Answers of businessmen to questions about the factors affecting their decisions may show no such calculation...(equating MR and MC)...Still, if firms act as if they are trying to maximize profits, that is the relevant test of the associated hypothesis

Daniel M. Hausman[^] described "The Methodology of Positive Economics" as "the most influential work on economic methodology of [the twentieth] century."

[^] An American philosopher. His research has focused primarily on methodological, ...at the boundaries between Economics and philosophy

* למרות האמור, ראו בנספח 4א אמרה של המאירי (1270, איטליה) על האפשרות שאכן חלקו, לעיתים, אמוראים על תנאי המשנה

פרק 4 : השוואה בין הגישות (מצגת)

ואשלם לך: מתני' מי שהיה נשוי שלש נשים ונתן כהונתה של זו מנה ושל זו מאה

ה"משנה" לעיקר הדין

עזבון	ת 300	ת 200	ת 100
100	33.33	33.33	33.33
200	83.33	83.33	33.33
300	183.33	83.33	33.33

הותירו כך הן חולקין: גמ' של מנה נוטלת חמישים תלתין ותלתא ותלתא הוא דאית לה אמר שמואל בכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה אי הכי אימא סיפא של מאתים ושל שלש מאות שלש שלש של זהב תימא לה הא סלקת נפשך מנה משום דאמרה לה מדין ודברים הוא דסליקי נפשאי: היו שם שלש מאות וכו': של מאתים מנה שבעים וחמשה הוא דאית לה אמר שמואל בכותבת בעלת שלש מאות לבעלת מאתים ולבעלת מנה דין ודברים אין לי עמכם במנה רב יעקב מנהרד פקוד משמיה דרבינא אמר רישא בשתי תפיסות וסיפא בשתי תפיסות רישא בשתי תפיסות דנפלו שבעין וחמשה בחד זימנא ומאה ועשרים וחמשה בחד זימנא סיפא בשתי תפיסות דנפלו שבעים וחמשה בחד זימנא ומאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא תניא זו משנת רבי נתן ירבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה:

מסקנת הגמ'
מתניתין קובעת דין לגבי מצבי האוקימתות ואין לנו משנה מפורשת לעיקר הדין.

הוכחנו שלפי הגישה המסורתית למהלך הגמרא קשה לטעון שהברייתא מכוונת למתניתין

לכן "המשנה" בברייתא אינה מתניתין אלא משנה עלומה

ההלכה

עזבון	ת 300	ת 200	ת 100
100	33.33	33.33	33.33
200	83.33	83.33	33.33
300	183.33	83.33	33.33

ההלכה

עזבון	ת 300	ת 200	ת 100
100	33.33	33.33	33.33
200	75	75	50
300	150	100	50

במיקרי האוקימתות

עזבון	ת 300	ת 200	ת 100
100	33.33	33.33	33.33
200	75	75	50
300	150	100	50

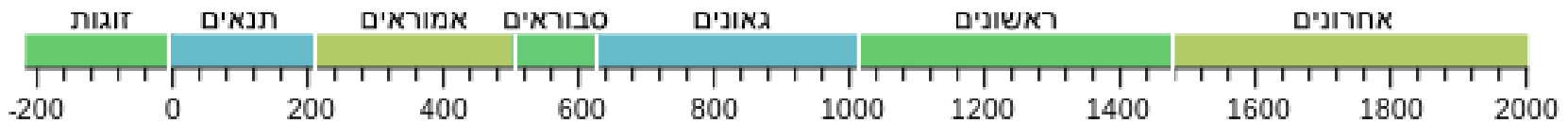
תוצאות דיון הגמרא: לפי שמואל, ורבינא מתניתין במקומה עומדת ואין ההלכה כמותה אלא במצבי האוקימתות

מעתה, כל הסברים על מתניתין לגיטימיים ובראשם הסברו של פרופ' אומן. אבל יהא ההסבר אשר יהא החלוקה במשנה אינה להלכה

מסקנה: דין מתניתין רלבנטי רק למקרה האוקימתות ואין לנו משנה מפורשת בכתובים לעיקר הדין

פרק 5 : מתניתין ורב סעדיה גאון - הגאונים

התלמוד הוא האוסף הקדום של הלכות ואמרות של חכמי ישראל המהווה את הבסיס שעל תילו נבנה ארון הספרים היהודי. התלמוד מורכב ממשנה שהוא אוסף ההלכות שנאמרו על ידי חכמי המשנה (התנאים) בבתי המדרשות בשנים 100 לפנה"ס ועד לשנת 200 לספירה. לשונה של המשנה עברית והיא נערכה על ידי רבי יהודה הנשיא (רבי).

משנערכה המשנה התפתחה הגמרא עד לשנת 500 לספירה. הגמרא היא אוסף הדיונים, האימרות וההלכות של חכמי התלמוד (האמוראים) סביב הדברים המושמעים במשנה, שפתה של הגמרא היא בדרך כלל ארמית. חלק גדול מחשובי האמוראים הם ראשי ישיבות בבל סורא ופומפדיתא שהתקיימו 800 שנה החל משנת 220.

סבוראים (מסבירים) - הוא כינויים של חכמי ישיבות בבל מסוף תקופת האמוראים ועד לתקופת הגאונים. הסבוראים עסקו בעיקר בהסברה, הטמעה והשלמה של התלמוד וגם בליקוט גרסאות והשוואת נוסחאות, ויש מדבריהם שנכנסו לגוף התלמוד.

תקופת הגאונים. גאון היה התואר של ראשי ישיבות סורא ופומפדיתא שבבבל ושל ישיבת א"י, משנת 600 ועד שנת 1000. הגאונים היו הסמכות ההלכתית העליונה, לא רק בבבל אלא בכל ישראל. הגאונים עסקו בפירוש התלמוד והתמקדו בהנחלתו לעם כך שישפיע על כל תחומי החיים.

בספרי התלמוד שבידנו נמצא במרכז העמוד קטע מן המשנה הנפתח במילה מתניתין (משנה) ומסתיים במלה גמרא לציין שמכאן ואילך אלה הם הדיונים של האמוראים סביב המשנה המצוטטת.

פרק 5: משנת כתובות 3 הנשים לפי רב סעדיה גאון

רס"ג* מציע במפורש שעיקר הדין לפי ר' נתן הוא כמצוין במתניתין (דהיינו ללא האוקימתות) וזה לשונו:

וששאלתם: מי שהיה נשוי שלש נשים כתובה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות כו' (כתובות דף צ"ג)...ואף על פי ששמואל מעמידה בכותבת זו לזו...ורב יעקב...מעמידה בשתי תפישות, אף על פי כן מקום הניחו לנו גם אנו. ויכולנו להעמידה בתנאי בית דין על הממון הנמצא למת (וכאן בא הסבר לנוסחת החלוקה במתניתין כמתייחסת לעיקר הדין**).

למשפט המהפכני "אף על פי כן מקום הניחו לנו גם אנו" ניתן לתת: (1) אינטרפטציה מצומצמת או (2) אינטרפטציה מורחבת:

- (1) מקום הניחו לנו גם אנו לפרש את המשנה שלא כהצעת הגמרא.
- (2) מקום הניחו לנו גם אנו לפרש את המשנה שלא כהצעת הגמרא ולהניח שחולקת הגמרא על המשנה.

הניסוח (1) שאינו מאפשר הנחה של מחלוקת האמוראים הופך גם את פירוש רס"ג כפירוש נגד הגמרא. לעומת זאת נוסח (2) מאפשר להציע פירוש למשנה שלא כהצעת הגמרא, לטעון שהאמוראים ידעו את הפירוש אבל חלקו עליו ולפיכך העמידו את המשנה באוקימתות שרק בהן מסכימים הם לדין המפורט במשנה. ומכאן שהפירוש החדש כגון זה של רס"ג או של פרופ' אומן אינו כנגד הגמרא.

רס"ג (882-942), המפורסם אולי, בגאוני בבל. הגיע לבבל ממצריים ונתמנה ראש ישיבת סורא (928) שבזכותו חזרה לגדולתה. היה המייסד של כמעט כל סוגי הספרות התורנית. הראשון שכתב ספר פירוש לתנ"ך, למשנה לתלמוד וספרי דקדוק. רס"ג כתב את אחד החיבורים המרכזיים בהגות מחשבת ישראל "ספר האמנות והדעות" המתמודד כמעט עם כל השיטות הפילוסופיות והדתיות שהיו ידועות באותה תקופה. רס"ג כתב גם ספרי ויכוח וספרי תשובות תוך בקיאות במרבית ענפי המדע שהיו בתקופתו. נלחם כנגד הקראים והיה מעורב בהנהגת הקהילה היהודית בבבל ובמחלוקות בין א"י ובבל

**בנספח יישמתי את נוסחת רס"ג (R) והשוואתה לשיטה תש"א (A) (טיוטה) קישור: [פירות מפוזרים- בהנחת מח'](#)

פרק 6 בקורת על הגישה הישיבתית : ישראל לבקוביץ' : "דורכים במקום" *

דורכים במקום / ישראל לבקוביץ'

דרך הלימוד בישיבות הליטאיות, המצמצמת עד כדי ביטול את המחשבה העצמית, גורמת לקיבעון רוחני ומחשבתי שאין לו אח ורע בכל תחום מתחומי החיים. התוצאה: עולם הישיבות, כבר עשרות שנים, לא מתקדם לשום מקום

הנחת היסוד של עולם זה היא שהדבר החשוב ביותר המתרחש בכדור הארץ הוא הלימוד, העיון והפלפול בתלמוד הבבלי ומפרשיו.

עולם הישיבות במתכונתו הנוכחית קיים כבר מאה שנה ויותר. עם שלם לומד אותן מסכתות, באותה דרך, שוב ושוב ושוב. האם הגענו לפריצת דרך? משהו שהיה שווה בשבילו כל המאמץ? התשובה המדהימה היא לא! לא ולא.

היכן טמונה הבעיה?

התפתחות הידע בנויה תמיד על כך שהדור השני משתמש במסקנותיו של הקודם לו, בורר מתוך הידע שקיבל את הנכון, משליך את הלא נכון, ומתקדם הלאה. לעומת זאת, החשיבה התורנית, כל כולה, בנויה על ההנחה שהתנאים כמלאכים, האמוראים כבני אדם, הראשונים כחמורים, ואנחנו – אפילו לא זבובים.

הנגזרת הישירה של התבטלות טוטאלית זו היא התפיסה שכל דברי הקדמונים הם תורת אמת. הם לא יכולים לטעות בשום אופן

* קטעים מן המאמר שפורסם במוסף 'שבת', 'מקור ראשון', כ"ז בכסלו תשע"ב, 23.12.2011 {בסוגריים הם תוספות הסבר שלי}

פרק 6 : ביקורת על הגישה הישיבתית - ברקוביץ: "דורכים במקום"

למגמה זו של ישנם שורשים עמוקים וקדומים, אין להכחיש זאת; המשא והמתן התלמודי מכיל מאמץ כביר המושקע בהסברת {ואימותן של} דעות שונות {וסותרות} של תנאים. הראשונים המשיכו באותה מגמה.

דוגמא קיצונית למגמה: "מי שמתרץ קושיה שה'תוספות' הניחה בלי תירוץ הרי זו ראייה מוכחת כי לא הבין לאשורה את קושיית התוספות. שהרי אם תירוצו נכון – מדוע לא הבינו התוספות תירוץ זה?"

הנה קוריוז המדגים היטב את הקו הישיבתי בנושא זה:

פרופ' ישראל אומן ומיכאל משלר הראו כיצד אפשר לפי נוסחה מתמטית מסוימת לחשוף את העיקרון המסתתר מאחורי שלושת הדינים במשנה {בכתובות}

הרעיון של אומן אמור להיות משיב נפש לכל לומד: פתאום נחשף האור שבמשנה, בתוך הכאוס מתחבא סדר עקבי.

לפי צורת החשיבה התורנית אין מקום לפירוש כזה, {אם הוא משתמע כמנוגד להבנת הגמרא} והוא פסול מעיקרא באופן נחרץ, שהרי לא ייתכן שאנו מבינים מה שהגמרא לא הבינה.

... ראש הישיבה מתאמן שוב ושוב, כל ימי חייו, להצדיק כל זרות – ולו תהיה הגדולה ביותר, העיקר שהיא נאמרה על ידי הגמרא או אחד הראשונים. הלומד הישיבתי מסרס במו ידיו את היכולת הטבעית להבחין בין טוב ורע, בין אמת ושקר, שהרי הכול אמת ויציב ואין שום טעות בעולם כלל.

נספח 1א': דוגמה נוספת ל"אוקימתא" : מצא פירות מפוזרים הרי אלו שלו

נספח 2א': הרי"ף , הנתונים החסרים והטרנספורמציה

נספח 3א' : קביעת רבי בברייתא "חולקין בשווה"

נספח 3ב': סתירה אפשרית של שמואל על שמואל

נספח 4א': המאירי – אין השלמות נמצא בנבראים

נספח 5א' לימוד האוקימתא של הפירות בהנחת מחלוקת אמוראים על המשנה

נ. 1א': דוגמה נוספת ל"אוקימתא" : מצא פירות מפוזרים הרי אלו שלו

מבוא: המוצא פריט שאין בו סימנים ושניתן להניח שהמאבד יודע על האבדה שאבדה הרי הפריט של המוצא שכן הבעלים התייאשו עוד בטרם נמצאה האבדה.

אולם מה הדין בייאוש שלא מדעת? (ייאוש הצפוי עם הגילוי שהחפץ אבד). בדן זה אחת המחלוקות הידועות בתלמוד. הנה הסוגייה:

ב"מ, פ"ב, אלו מציאות, כ"א,ב: **"ייאוש שלא מדעת. אביי אמר: לא הוי ייאוש, ורבא אמר: הוי ייאוש**

א. **תא שמע:** "מעות מפוזרות- הרי אלו שלו. ואמאי? **הא לא ידע דנפל מיניה !**...כדרבי יצחק דאמר: אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה.

ב. **תא שמע:** "עיגולי דבילה וכיכרות של נחתום- הרי אלו שלו. ואמאי? **הא לא ידע דנפל מיניה !**...אגב דיקירי (כבדים) מידע ידע בהו.

ג. **תא שמע:** "פירות מפוזרין - הרי אלו שלו. ואמאי? **הא לא ידע דנפל מיניה !**
הכא במכנשתא דבי דרי עסקין דאבידה מדעת היא... (מכנשתא דבי דרי בזמן כינוס התבואה מן הגורן עוסקת המשנה-שנשאר גרגירי חיטה מפוזרים בגורן)

התשובות ב א ו ב' הם הסברים. התשובה ב ג' היא אוקימתא. היא הופכת את "מציאת הפירות" למציאה שאינה אבדה בניגוד לכל המציאות המנויות במשנה שהן תוצאה של אבדה שאין הבעלים יודעים למוצאה. כן מצמצמת האוקימתא את אירוע "מציאת הפרות" לסוג פירות ו/או לזמן מסוים. האם חשבו האמוראים שזו כוונת התנא או שמא חלקו על דין "פירות מפוזרין" ?

נספח 2א: הרי"ף וחישוב הנתונים החסרים

לפי שאלות הגמ ותשובות שמואל נתונים להלן הסכומים עבור משנת ר' נתן הסמויה.

בשחור-לעיקר הדין, ובאדום - למצב האוקימתות). בהסתמך עליהן שבץ הרי"ף את הנתונים החסרים לעיקר הדין – המספרים בירוק

	תובע 3 (300)	תובע 2 (200)	תובע 1 (100)	העיצובן	
1	33.33	33.33	33.33	100	
2	83.33	88.33	33.33	200	
	75	75	50	200	כתבה ב
3	183.33	83.33	33.33	300	
	150	100	50	300	כתבה ג

רי"ף מסכת כתובות דף נא עמוד א

הא מתני' וגמרא דילה שקלי וטרו בה קמאי ז"ל ולא סלקא להון כל עיקר וכיון דחזו דלא סליקא להו כהוגן הדרי לשקול הדעת ופסקי הלכתא דפלגין לפום ממונא וסמכי להאי סברא על מימרא דרבי דאמר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקין בשוה ...

ואנן עיינינן ביה טובא ואיגלי לן טעמיה שפיר בסייעתא דשמיא ופרישנא לה למתניתין ולגמרא דילה וברירנא עיקרא דילה מדברי רבותינו ז"ל

תרגום:

משנה זו והגמרא העוקבת שקלו וטרו בה קדמונינו ולא נפתרה להם כל עיקר וכיון שראו שכך, חזרו לשיקול הדעת ופסקו הלכה לפי ממון וסמכו זאת על מימרתו של רבי שאמר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקין בשוה ...

ואני עיינתי בזה הרבה ונתגלה לי טעמו יפה בסייעתא דשמיא ופרשתי לה למשנתנו ולגמרא שבעקבותיה ובררתי עיקרה מדברי רבותינו ז"ל

נספח 2א: הרי"ף, הנתונים החסרים והטרנספורמציה

בעת כתיבת הכתובות - 600

לאחר מותו - 300

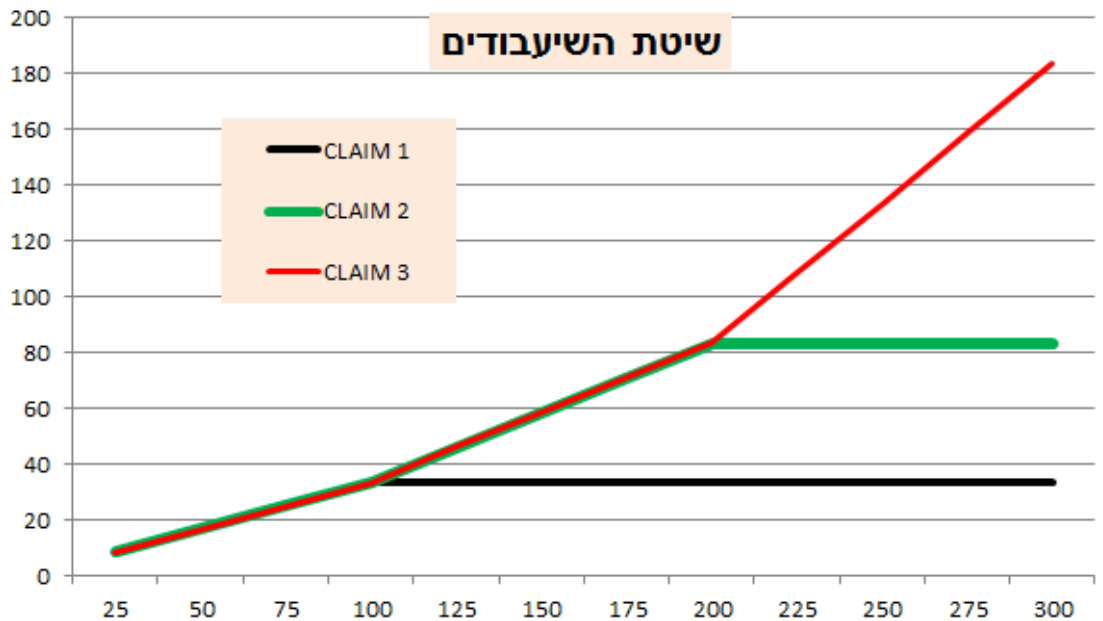
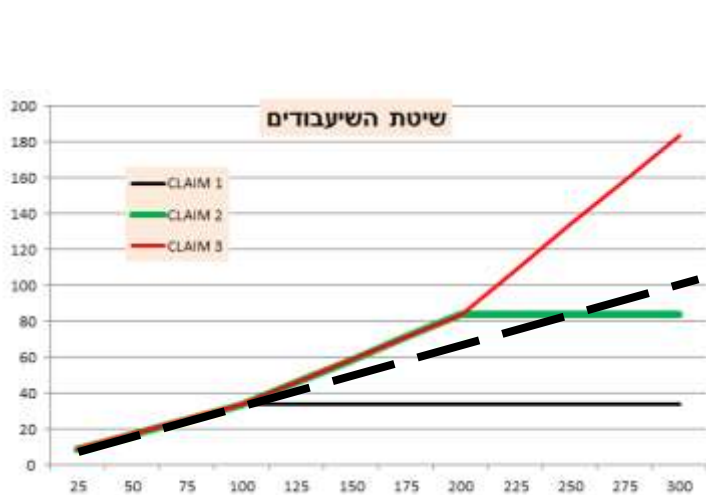

הדרך לחשב את המספרים החסרים מן הנתונים (המספרים בירוק) מקורו ברעיון השעבודים כאשר מבוצעת הטרנספורמציה ממצב שהעיזבון מכסה את כל סכום הכתובות למצב מקסימום העיזבון הנקוב במשנה (300).

תובע 3 (300)	תובע 2 (200)	תובע 1 (100)	העיזבון	
33.33	33.33	33.33	100	1
83.33	88.33	33.33	200	2
75	75	50	200 כתבה ב	
183.33	83.33	33.33	300	3
150	100	50	300 כתבה ג	

האוקימתא, הרבנים ואומן בסוגיית מי שהיה נשוי שלש נשים-יעקב רזנברג

נספח 3א : קביעת רבי בברייתא "חולקין בשווה"

שיטת השיעבודים רחוקה מן התכונה "חולקין בשווה" בין אם מובנה שווה לחלק היחסי בתביעות (תוספות) [הקווים המרוסקים מימין] ובין אם מובנה שווה ממש (רש"י) [הקו המרוסק משמאל]

רש"י (שם):

התוספות (שם): רבי אומר אין אני רואה דבריו של ר' נתן באלו אלא חולקות בשווה. פי' ר"ח קי"ל צהא הלכתא כרבי ואי אפשר להעמיד דבריו בזמן שיש שם שלש מאות חולקות צווה צעלת מאה מאה וצעלת מאתים מאה וצעלת שלש מאות מאה לפי שמדת הדין לוקה צוה אלא העמידנו דברי רבי שאמר שחולקות צווה כל מנה ומנה נוטלות צווה הלכך חולקין כל עזרון המת צווה חלקים של מנה נוטלת חלק אחד ושל מאתים שני חלקים ושל שלש מאות ג' חלקים כל

אין אני רואה דבריו של ר' נתן באלו. הכא טעמא משום שיעבודא הוא וכל נכסיו אחראין לכתובתה הלכך שלש המנים משועבדין לצעלת מנה כשאר חזרותיה עד שתגבה כל כתובתה לפיכך חולקות צווה

נספח 3ב: סתירה אפשרית של שמואל על שמואל

נציג רק סתירה אחת

צג	תובע 1 2 3	תובע 2 (100)	תובע 3 (200)	תובע 3 (300)
העיזבון	100	200	300	
1	33.33	33.33	33.33	
2	50	75	75	
3	50	100	150	

מי שהיה נשוי פרק עשירי כתובות

מחזיק בה ממי דייש אמצרי איכא דאמרי אפי' באחריות נמי דאמר ליה אחוי טירפך ואשלם לך: מתני' ימי שהיה נשוי שלש נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקין בשוה היו שם מאתים של מנה נוטלת חמשים של מאתים ושל שלש מאות של מנה נוטלת של זהב היו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב וכן ג' שהטילו לכיס פיתתו או הותירו כך הן חולקין: גמ' של מנה נוטלת חמשים תלתין ותלתא ותילתא הוא דאית לה אמר שמואל בכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה אי הכי אימיא חותא ושל מאתים ושל שלש מאות

נשה דתי' תהוי טירפך. שטר טירפא מצ"ד שכתבו לך שאלא השדה מידך דדין ותחזור עלי לטרופי: ואשלם לך. וכל זמן שלא ילטה מידך לא אשלם שהרבה עוררין שאין זוכין דדין: מתני' של זו מנה ושל זו מאתים כו'. ושלשתן נחתמו ביום אחד דאי בתלתא יומי הקודמת בשטר קודמת בגיבוי: חולקות בשוה. שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד מנה דככולהו איכא מנה: היו שם מאתים. אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה אשון אבל במנה שני אין שעבוד שטרה של מנה: נוטלת חמשים. שלשה דינרי זהב וכל דינר זהב עשירים

חלק ב'

שמואל מסכים לשאלת הגמ' ואולי אפילו הוא השואל

ושאלת הגמ': מדוע 50 צ"ל 33.33 אבל לפי שמואל אליבא דרבי צ"ל 66.66

בשתי... הנפלו שבעים וחמשה בהו ימנא ומאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא תניא זו משנת רבי נתן רבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה:

חלק א'

תניא זו משנת רבי נתן רבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה:

שמואל קובע (פסחים כו,א). הלכה כרבי מחברו ואם "חולקות בשוה" זה שווה ממש זו החלוקה הנכונה הלכתית שהלכה כרבי ולא כר"נ

תובע 1 2 3	תובע 2 (100)	תובע 3 (200)	תובע 3 (300)
העיזבון	100	200	300
1	33.3	33.3	33.3
2	66.6	66.6	66.6
3	100	100	100

נספח 4א: המאירי – אין השלמות נמצא בנבראים

כשהיו חכמי הדור מסכימים לכך ממה שרואים בה קושיא חזקה...
כמו שאמרו.. חסורי מחסרה... לאו תרוצי מתרצת לה תריץ ואימא הכי. וכן הרבה כיוצא באלו
... וכמו שאמרו דרך כלל (חולין ז' ע"א) מקום הניחו לנו וכו', כלומר שאין השלימות נמצא
בנבראים אף במובחרים שבהם, עד שלא יהו אחרונים רשאים לחלוק עמהם בקצת דברים.
(המאירי, סדר הקבלה, הוצאת מכון אופק, עמ' 103)

מדברי רבינו משמע ש'חסורי מחסרא' וכדומה אינם שיחזור
הכוונה המקורית של דברי התנאים, אלא מחלוקת על דבריהם דרך 'סתירה ותקון' – וחידוש הוא.
(הערות וביאורים של ש"ז הבלין [בשם רד"ס] על סדר הקבלה שם)

* רבי מנחם בן שלמה למשפחת המאירי (1270) מחשובי מפרשי התלמוד. רוב כתביו נעלמו ונתגלו בראשית המאה העשרים
בכתב יד יחיד בספרית פרמה. חיבורו המרכזי הוא ספרו ההלכתי - "בית הבחירה". בחיבור זה הוא מביא סיכום על דרך הפשט של
הסוגיות וסיכום של דעות הפוסקים בדורות לפניו. לשונו הברורה וסגנונו המיוחד מסייעים משמעותית להבנת דברי התלמוד.

בית הבחירה

סדר הקבלה / ר' מנחם המאירי
חבור מקיף לתולדות החכמים
והספרות התלמודית והרבנית

סדר הקבלה

האוקימתא, הרבנים ואומן בסוגיית מי שהיה
נשוי שלש נשים-יעקב רוזנברג

נ. 5א' לימוד האוקימתא של הפירות בהנחת מחלוקת אמוראים על המשנה^א

נפתח בציטוט מלא של המשנה בהביאה את הדוגמה של פירות מפוזרים כמציאה שהיא של המוצא ואחריה את מהלך הגמרא עד לקביעת האוקימתא של הגרנות.

משנה (ב"מ, כא, א) אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז? אלו מציאות שלו: מצא פירות מפוזרין, ...
גמרא (שם). וכמה (מפוזרין) ? אמר רבי יצחק*: קב בארבע אמות.

הגמ' מקבלת את הקביעה של ר' יצחק שזו ההגדרה של פירות מפוזרים שבמשנה. אולם לדעת האמוראים רק צורת הפיזור (למשל, פיזור אקראי) מעידה שאבדו דהיינו שנפלו מן האדם או מן החמור הנושא אותם. ולא הפיזור עצמו ולפיכך הגמרא שואלת: היכי דמי? אי דרך נפילה – אפילו טובא (יותר מקב) נמי (גם כן שלו), ואי דרך הינוח – אפילו בציר (פחות) מהכי נמי לא! (לא שלו) **

* ר' יצחק אמורא (320) המוזכר רבות בתלמוד הבבלי. קביעותיו והסבריו למשנה נתקבלו ללא עוררין אולי משום שנשענו על מסורת עתיקה כמו למשל להלן: המשנה (ב"מ כד, ב): מצא מעות זה על גבי זה – חייב להכריז. אמר ר' יצחק מגדלאה והוא שעשוין כמגדלין (זו על גבי זו). ממשיכה הגמ' (שם) תניא נמי הכי: "...עשוין כמגדלים – חייב להכריז..."

** העדר צורת הפזור של הפירות המתבקשת לענייננו בולטת מן המשנה הבאה הדנה במקרה ההפוך: אימתי המציאה אינה שלו וחייב להכריז. המוצא צבורי המעות בצורה של לפחות שלש מעות זו על גבי זו – חייב להכריז. מעות מפוזרות הרי אלו שלו. ואילו גבי פירות נאמר: צבורי פירות (ללא התייחסות לצורת ההצבר) חייב להכריז. פירות מפוזרים (ללא התייחסות לצורת הפיזור) - הרי אלו שלו

^א כדאי להקדים עיון בנספח 1א': "דוגמה נוספת לאוקימתא – פירות מפוזרים

נ.5 א' (המשך): לימוד האוקימתא של הפירות בהנחת מחלוקת אמוראים על המשנה

אמר רב עוקבא בר חמא: במכנשתא דבי דרי עסקינן** (בזמן כינוס התבואה מן הגורן עוסקת המשנה- שנשאר גרגירי חיטה מפוזרים בגורן) והוא ממשיך ומסביר: קב בארבע אמות טרחת האיסוף מרובה והבעל לא יחזור ומפקיר ולכן השארית של המוצא אבל בפיזור קטן יותר ייטה הבעל לחזור ואינו מפקיר ואין גרעיני החיטה של המוצא***

אני סבור שאולי מהכרת המציאות אין הגמרא יכולה לקבל את עצם הפיזור כאות לאבדה למרות שזהו הפשט במשנה. ולפיכך היא מתקנת כך שבמשנה עצמה יש לגרוס: אלו מציאות שלו: מצא פירות מפוזרין, **כדרך נפילה...** אבל במכנשתא דבי דרי אכן מספיק שהפירות יהיו מפוזרין לפי רמת הצפיפות של קב בארבע אמות וזה הוא האמור, לכאורה במשנתנו.

** מכנשתא- זמן כנוס מלשון מכנס. בי דרי – בית הגרנות

*** בלשון הגמ': קב בארבע אמות, דנפיש טרחייהו, לא טרח איניש ולא הדר, (לא) אתי ושקיל להו, אפקורי מפקר להו. בציר מהכי – טרח והדר אתי ושקיל להו, ולא מפקר להו.